

УДК 338.4 : 658.11 : 608.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.33-35>

ВІТЧИЗНЯНІ СТАРТАПИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ТА ЇХНІЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

DOMESTIC STARTUPS ON THE INTERNATIONAL MARKET AND THEIR INNOVATIVE POTENTIAL

Пайтра Н.кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка**Брочковська О.**магістр другого року навчання,
Львівський національний університет імені Івана Франка**Paitra Nataliia**

Ivan Franko National University of Lviv

Brochkovska Olha

Ivan Franko National University of Lviv

У статті досліджено теоретичні основи поняття «стартап», чинники ефективності подібних проєктів та вплив стартапів на економіку окремих країн, у тому числі на економіку України. Розглянуто останні тенденції стартап-руху у світі та в Україні, зокрема означено найкращі країни та міста за критеріями створеного середовища для стартаперів. Проаналізовано найбільш успішні зарубіжні та вітчизняні стартапи з метою визначення чинників, що зумовили їхній успіх. Охарактеризовано методи оцінки інноваційного потенціалу стартапів. Виокремлено головні критерії різних рівнів, що створюють можливості реалізації українських та зарубіжних стартапів та знижують їхні темпи розвитку, у тому числі зазначено, що час запуску є основним критерієм успіху проєкту, а відсутність попиту на продукти чи послуги стартапу – основним чинником провалу компанії. Наголошено на значному інноваційному потенціалі вітчизняної економіки.

Ключові слова: стартап, стартап-проєкт, інноваційний потенціал, індивідуальний підприємець, інвестор, інноваційний продукт.

В статье исследованы теоретические основы понятия «стартап», факторы эффективности подобных проектов и влияние стартапов на экономику отдельных стран, в том числе на экономику Украины. Рассмотрены последние тенденции стартап-движения в мире и Украине, в частности обозначены лучшие страны и города по критериям созданной среды для стартаперов. Проанализированы наиболее успешные зарубежные и отечественные стартапы с целью определения факторов, обусловивших их успех. Охарактеризованы методы оценки инновационного потенциала стартапов. В процессе исследования выделены главные критерии разных уровней, создающие возможности реализации украинских и зарубежных стартапов и снижающие их темпы развития, в том числе отмечено, что время запуска является основным критерием успеха проекта, а отсутствие спроса на продукты или услуги стартапа – основным фактором провала компании. Отмечен значительный инновационный потенциал отечественной экономики.

Ключевые слова: стартап, стартап-проект, инновационный потенциал, индивидуальный предприниматель, инвестор, инновационный продукт.

Modern entrepreneurship is, in a way, a creative activity aimed at creating and developing a new, innovative product. Similar changes in entrepreneurial activity took place not so long ago, and the activity itself was called a startup. Now startups are a powerful engine of economic development in general, as well as small and medium-sized businesses. The article examines the theoretical foundations of the concept of "startup", the effectiveness of such projects and the impact of startups on the economy of individual countries, including the economy of Ukraine. The latest trends of the startup movement in the world and in Ukraine are considered, in particular, the best countries and cities are identified according to the criteria of the created environment for startups. The most successful

foreign and domestic startups are analyzed in order to determine the factors that led to their success. Methods for assessing the innovative potential of startups are described. The study highlights the main criteria of different levels that create opportunities for Ukrainian and foreign startups and reduce their pace of development, including the fact that the launch time is the main criterion for project success, and lack of demand for startup products or services – the main factors of company failure. In Ukraine, the practice of creating startups has existed for a long time, but, unfortunately, receives almost no support from domestic investors, as a result of which the founders of such projects emigrate to other countries, where the search for investors does not take years. A significant number of existing domestic startups are Ukrainian only formally, as they receive funding from foreign investors. The development of innovative startups in Ukraine is a promising area of research for theoretical, methodological and practical application. It is expected that the active development of innovative startups will help increase the competitiveness of domestic goods and economic growth at both the regional and national levels as a whole. In the future, startups can become a significant factor in strengthening the national economy.

Key words: startup, startup project, innovation potential, individual entrepreneur, investor, innovative product.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне підприємництво – це свого роду творча діяльність, що має на меті створення та розвиток нового, інноваційного продукту. Подібні зміни в підприємницькій діяльності відбулися не так давно, а сама діяльність отримала назву «стартап». Зараз стартапи – це потужний двигун розвитку економіки у цілому, а також малого та середнього бізнесу. Інноваційна діяльність подібних проєктів суттєво стимулює впровадження досягнень науково-технічного прогресу, виникнення та розвиток нового промислового виробництва та змінює вектор прикладних досліджень і розробок.

В умовах сучасної нестабільної економічної ситуації для багатьох індивідуальних підприємців стартапи стають засобом досягнення як економічних, так і особистих цілей. Розроблення і впровадження інноваційного продукту може слугувати істотною конкурентною перевагою для стартап-проєкту. Створення подібних інноваційних проєктів стає одним із найбільш гнучких інструментів формування економіки з метою поліпшення інноваційного потенціалу країни.

В Україні практика створення стартапів існує вже давно, проте, на жаль, майже не отримує підтримки з боку вітчизняних інвесторів, унаслідок чого засновники таких проєктів емігрують в інші країни, де пошук інвесторів не займає роки. Значна кількість діючих вітчизняних стартапів є українськими лише формально, адже отримують фінансування від закордонних інвесторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Різні аспекти функціонування стартапів знайшли відображення в працях вітчизняних та зарубіжних учених-теоретиків та практиків: С. Бланка [1], Л. Гладкої [2], Дж. Бусганга [3], А. Адвані, В. Жалдака [4], Г. Кавасакі [5], Д. Маллінса, А. Ткаченко та ін. У більшості даних робіт проводяться дослідження стартапів із прикладною метою – вибір оптимальних маркетингових стратегій та рішень, вибір кращих бізнес-ідей та поради засновникам подібних проєктів. Власне інноваційний

потенціал стартап-проєктів досліджує відносно невелика частина науковців, серед яких можна виділити І. Чичкало-Кондрацьку [6], Л. Таранюк, М. Кулинич [7], О. Поліщук, І. Падеріна тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Таким чином, вибрана тематика є недостатньо вивченою та потребує подальшого аналізу, а дослідження інноваційного потенціалу вітчизняних стартап-проєктів, аналіз існуючих проблем та можливостей для створення нових подібних проєктів є актуальним.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Представлене дослідження має на меті окреслити основні тенденції розвитку українських стартапів, проаналізувати та оцінити їхній інноваційний потенціал, а також виявити можливі проблеми та перспективи для розроблення шляхів підвищення ефективності нових проєктів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Уміння компанії вчасно і раціонально впроваджувати новітні технології та використовувати їх із метою створення інноваційного продукту відіграє важливу роль в сучасному висококонкурентному ринковому середовищі. Для характеристики можливості підприємства щодо розроблення та впровадження інноваційних ідей, продуктів та процесів використовується поняття «інноваційний потенціал», який є основою ефективної інноваційної діяльності підприємства. Проте перш ніж оцінювати інноваційний потенціал стартапів, варто визначитися із самим трактуванням терміна «стартап».

Постійна трансформація підприємництва, ділових відносин, досягнення науково-технічного прогресу, розвиток сфери інформаційних технологій стимулюють виникнення нових бізнес-ідей та розвиток інноваційних підприємств. Хоча подібні проєкти функціонують у вітчизняній бізнес-сфері вже доволі довго, сам термін «стартап» усе ще не закріплений у жодному законодавчому акті України, тому виникають деякі розбіжності та дискусійні аспекти щодо трактування цього поняття.

Найчастіше під словом «стартап» (від англ. startup – запускати) розуміють новачинні проекти. Ці компанії можуть розвиваються в умовах невизначеності, мають стрімке зростання, займаються розробленням новітніх товарів та послуг і знаходяться на стадії пошуку оптимальних бізнес-ідей та відповідного фінансування. Стартап зазвичай асоціюється з новою ідеєю, планом її реалізації на ринку, стратегією розвитку компанії та обмеженими ресурсами.

Ганна Жалдак вважає, що стартап – це молода, нещодавно утворена компанія, що знаходиться на стадії активного розвитку та вибудовує свою бізнес-модель на основі власних інноваційних ідей, технологій чи розробок [4, с. 109]. Частіше за все подібні ідеї пов'язані зі сферою інформаційних технологій: розробленням та виготовленням пристроїв або техніки, розробленням програмного забезпечення для використання з метою розваг, електронної комерції тощо.

На думку підприємця Джеффри Бусганга, стартап – це інноваційна компанія, що намагається не зайняти свою нішу на певному ринку, а створити її, використовуючи унікальний продукт чи технологію [3]. Тобто стартап у його розумінні – це передусім абсолютно новий продукт, що намагається задовольнити існуючі потреби споживачів, а вже потім – власне компанія та команда, що стоять за цим продуктом.

Учені Л. Гладка та Є. Колеснік вважають, що стартап – це новітній проект, що існує та розвивається в умовах постійної невизначеності та зосереджений на розробленні нових товарів чи послуг, а також перебуває у стані постійного пошуку фінансування для існуючих та майбутніх бізнес-ідей [2].

На думку М. Хацера, «видається доречним віднести до стартапів і підприємства, що вже функціонують та активно впроваджують нові напрями фінансово-господарської роботи, які

мають або матимуть визначальний вплив на їхні прибутки і ринкову вартість у середньостроковій і довгостроковій перспективі» [8].

Таким чином, більшість авторів проаналізованих праць під поняттям «стартап» розуміє нове або вже існуюче підприємство, що займається інноваційною діяльністю, створюючи новий продукт із використанням нових технологій із метою отримання прибутку, зростання ринкової вартості, підвищення добробуту всіх його учасників.

Щороку підприємці по всьому світу засновують кілька тисяч стартапів. Лідером за кількістю стартапів, згідно з даними сайту startupranking [9], є Сполучені Штати Америки, де на момент дослідження було зареєстровано 99 867 успішних стартапів. Україна у цьому списку знаходиться на 40-й позиції з 328 діючими стартап-проектами. Детальнішу інфографіку з першою десяткою лідерів даного рейтингу розміщено на рис. 1.

За даними сайту seoworld [10], найкращими країнами для заснування стартапу є США, Великобританія та Канада (табл. 1). Україна у цьому списку розміщена на 43-й позиції.

Найкращими містами для заснування стартапу, згідно з рейтингом сайту startupblink [11], є Сан-Франциско, Нью-Йорк та Пекін (табл. 2). Україна у цьому списку представлена шістьма містами: Києвом (48), Львовом (255), Одесою (394), Харковом (513), Тернополем (787) та Дніпром (883). При цьому в 2020 р. Київ перебував на 32-му місці рейтингу, а Львів – на 354-му, що демонструє тенденцію поступової децентралізації українських стартапів та значний ріст привабливості Західного регіону України, передусім Львова як майбутнього центру стартап-діяльності в Україні.

Інформація, розміщена в джерелах [9–11], демонструє відносно непогані позиції українських стартапів та підтверджує думку, що

Рис. 1. Країни-лідери за кількістю стартапів [9]

Таблиця 1

Країни з найкращими умовами для стартапів (за 100-бальною шкалою) [10]

Країна	Оцінка	Інвестиції в людський капітал	Дослідження та розробки	Інфраструктура	Робоча сила	Динаміка політики
США	92	84	88	92	87	84
Велика Британія	91	83	87	91	86	83
Канада	90	82	86	90	85	82
Ізраїль	89	81	85	89	84	81
Індія	88	80	84	88	83	80
Німеччина	87	79	83	87	82	79
Польща	86	78	82	86	81	78
Малайзія	85	77	81	85	80	77
Швеція	84	76	80	84	79	76
Данія	83	75	79	83	78	75

вітчизняний ринок стартапів перебуває у стані активного розвитку. Проте нестабільна економічна ситуація, війна на Сході, багаторічне відкладення впровадження реформ є маркерами, які насторожують як потенційних інвесторів, так і засновників стартапів. Це призводить до того, що велика частка потенційно успішних проєктів ще до запуску емігрує до більш лояльних та стабільних країн: Польщі, Ізраїлю, Сполучених Штатів.

Таблиця 2

Міста з найкращими умовами для стартапів [11]

Місто	Країна
Сан-Франциско	США
Нью-Йорк	США
Пекін	Китай
Лос-Анджелес	США
Лондон	Велика Британія
Бостон	США
Шанхай	Китай
Тель-Авів	Ізраїль
Москва	Росія
Бангалор	Індія

Щороку в усьому світі з'являється безліч нових компаній, що володіють високим потенціалом зростання, заснованим на інноваційному продукті і стратегії, спрямованій на отримання прибутку від інновацій. Інновації дають змогу стартапам швидко реагувати на зміни, що відбуваються, і досягати стратегічних цілей, які були б недосяжні в рамках поточної бізнес-моделі. Залежно від джерела виділяють зовнішні і внутрішні інновації:

– Зовнішні інновації націлені на залучення нових рішень, людей і команд із ринку з урахуванням існуючих корпоративних завдань.

– Внутрішні інновації є результатом інноваційної активності співробітників компанії з онов-

лення існуючих процесів або створення нових продуктів і сервісів. Ініціативи внутрішнього підприємництва націлені не просто на розроблення продукту, а й на його комерціалізацію і виведення на ринок.

Статистика свідчить, що внутрішні стартапи у США, Канаді, Китаї та Індії досягають успіху в чотири рази частіше (рис. 2).

Отже, співробітники є одним з основних джерел інноваційних ідей для стартапів. Організації, які не в змозі створити можливості для розвитку внутрішнього підприємства, ризикують у перспективі втратити найбільш сильних співробітників. Таким чином, основою інноваційного потенціалу стартапу, а також головним чинником його ефективності є ретельно відібрана команда. Серед інших важливих чинників ефективності стартапу можна виділити такі (табл. 3).

Таблиця 3

Чинники ефективності стартапу [13]

Чинник	Значення
Ідея	Невід'ємна основа проєкту
Команда	Рушійна сила стартапу, яка, за умови злагодженості в колективі, забезпечує ефективне функціонування всіх процесів підприємства
Бізнес-модель	Шлях комерціалізації проєкту; спрощене уявлення про бізнес, джерела його доходів, створення вигоди для користувачів
Фінансування	Надмірні інвестиційні потоки можуть бути більш згубними для молодого проєкту, ніж нестача фінансування
Час запуску	Затримки в реалізації проєкту можуть призвести до втрати актуальності та новизни. Як наслідок – суттєве зменшення зацікавленості споживачів

Білл Гросс, засновник першого у світі бізнес-інкубатору для стартапів, провів дослідження, у якому оцінив 200 стартап-проектів за наведеними вище чинниками. Виявилося, що найважливішу роль для запуску стартапу відіграє час запуску (рис. 3).

CB Insights [14] дослідив 100 невдалих стартапів із метою визначення схожості між проектами. Найважливішими причинами провалу стартапів були вказані такі (рис. 4).

Проте причин, які можуть викликати крах нового проекту, насправді існує значно більше. Так, О. Іваненко [15] приводить 59 чинників, що можуть знищити навіть перспективний стартап, концентруючи їх у сім груп:

- 1) ідея проекту та його бізнес-модель;
- 2) розуміння ринку;
- 3) цінність продукту;
- 4) система маркетингу, реалізації та сервісу;
- 5) команда;
- 6) управління проектом та якість прийняття рішень;
- 7) фінансування.

Одним із найважливіших критеріїв виходу стартап-проекту за межі внутрішнього ринку є його конкурентоспроможність. В Україні ринок усе ще знаходиться у стані активного розвитку, тому часто вітчизняним стартапам не вистачає досвіду для активної боротьби з міжнародними компаніями, які були створені та досягли успіху у висококонкурентних умовах із високою еластичністю попиту. Попри це деяким українським стартапам удалося зайняти провідні місця не лише на вітчизняному, а й на міжнародному ринку. За даними сайту startupranking [16], 10 українських стартапів входять у топ-1000 найкращих проектів світу, із них два – SendPulse та Serpstat – входять у топ-200 (табл. 4).

Окрім даної десятки найкращих проектів, в Україні існує велика кількість стартапів, які досить швидко розвиваються і вже мають багато користувачів. Такі компанії, як Terrasoft, Monobank, GST, Live Animations, Grammarly, Uklon, існують доволі давно та мають сильний бренд, а їхніми товарами та послугами користуються не лише вітчизняні, а й закордонні споживачі. Більшість українських стартапів – це програмне забезпечення, що підтверджує табл. 4. Іншими сферами, де вітчизняні проекти успішно реалізуються, є енергозбереження, охорона здоров'я, «розумний будинок» та ін.

Досвід успішних проектів доводить, що зазвичай для того, щоб знайти інвестора та вийти на ринок, достатньо 9–12 місяців, однієї бізнес-моделі та ключового продукту. А для проектів, які побудовані на основі краудфандингу, взагалі вистачить лише візуальної презентації проекту, щоб почати отримувати фінансування вже зі старту кампанії.

Рис. 2. Рівень успішності стартапів від загальної кількості, % [12]

Рис. 3. Рейтинг чинників ефективності стартапу [13]

Зараз знаходити фінансування молодим українським проектам стає дедалі простіше. Якщо ще п'ять років тому фактично єдиним варіантом отримати фінансування був краудфандинг чи банківські кредити, то з часів заснування Українського фонду стартапів, що розпочав свою діяльність у липні 2019 р., знайти фінансування для свого проекту можна доволі легко. Станом на серпень 2021 р. ця організація профінансувала понад 190 стартапів на суму понад 130 млн грн [17]. При цьому загальна кількість заявок, отриманих Українським фондом стартапів, перевищує 3 тис.

Кожен проект, що подав заявку, оцінюється незалежними інвестиційними експертами, що оцінюють його інноваційний потенціал. Якщо заявка проходить конкурсний відбір та отримує схвалення експертів, засновники можуть отримати від 25 до 75 тис. доларів на реалізацію проекту. Фонд фінансує майже всі галузі, а пріоритетними сферами є розробки в галузі штучного інтелекту, доповненої реальності, big data, блокчейну, кібербезпеки, захисту, медицини та охорони здоров'я, подорожей, фінансових технологій, освітніх технологій, робототехніки, професійних послуг, програмного забезпечення.

Для презентації потенційним інвесторам своєї ідеї слід якісно оцінити інноваційний потенціал.

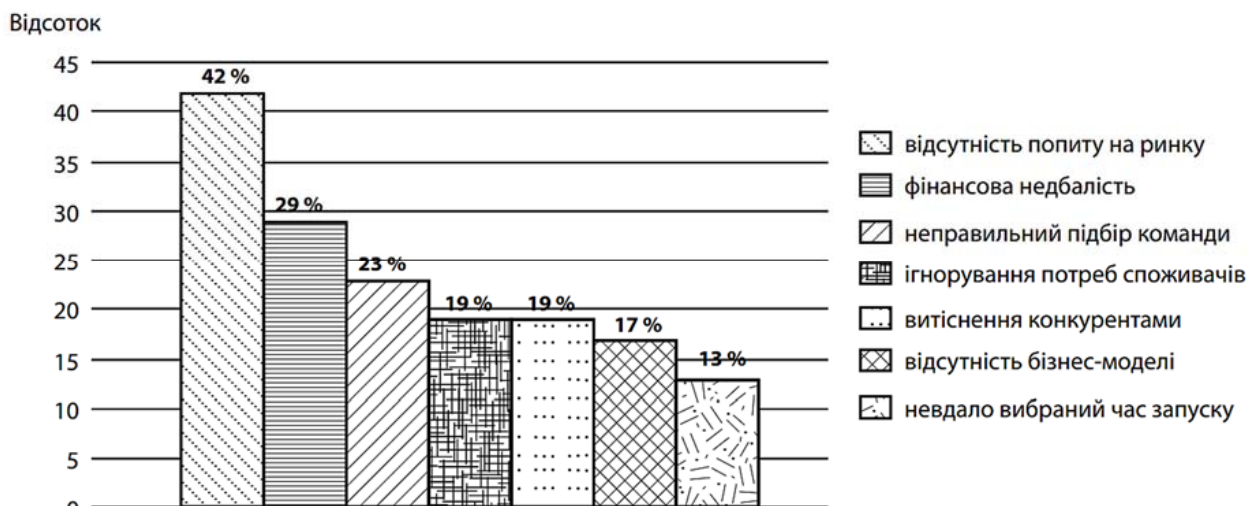

Рис. 4. Найпоширеніші причини провалу стартапу [14]

Таблиця 4

Найуспішніші стартапи України [16]

Місце в світовому рейтингу	Назва	Опис
197	SendPulse	Простий і зручний сервіс для email і SMS-розсилок, а також чат-ботів у Telegram, Facebook та WhatsApp
200	Serpstat	Інструмент для зростання в SEO, PPC і контент-маркетингу
344	Snovio	Платформа для автоматизації аутрічу, яка дає маркетологам та спеціалістам із продажів набір інструментів для лідогенерації, перевірки адрес та ін.
374	uKit	Конструктор сайтів, націлений на бізнес-аудиторію та комерційні проекти
411	Mailtrap	Служба ізольованих повідомлень електронної пошти
668	Shafa	Найбільша українська онлайн-платформа для реалізації одягу та взуття
710	Sitechecker.pro	Безкоштовний SEO-аналіз сайту онлайн
795	PRNEWS.IO	PR-платформа для обміну новинами
835	NetHunt CRM	Інструмент автоматизації продажів
975	Newoldstamp	Автоматизація підписів електронної пошти компанії

ціал стартапу, а також довести його інвестиційну привабливість та перспективність. Оцінити потенціал стартапу можливо, використовуючи спеціальні методи оцінки, провівши порівняльний аналіз яких можна виділити найбільш прийнятні для оцінювання інноваційного потенціалу українських стартапів з урахуванням специфіки вітчизняного ринку.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розвиток інноваційних стартапів в Україні є перспективною галуззю наукових досліджень із метою теоретико-методологічного та практичного застосування. Очікується, що активний

розвиток інноваційних стартапів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів та економічному зростанню як на регіональному, так і на національному рівні у цілому. У майбутньому стартапи можуть стати істотним чинником зміцнення національної економіки.

Проведене дослідження дає змогу говорити про високий інноваційний потенціал вітчизняних стартапів, який забезпечує значна концентрація кваліфікованих людських ресурсів. Слід відзначити, що хоча в Україні щороку з'являються нові стартапи, однак законодавчі недоліки та поганий інвестиційний клімат обмежують можливості розвитку стартап-проектів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Blank S., Dorf B. The Startup Owner's Manual. 2012. URL: https://smeportal.unescwa.org/sites/default/files/2019-12/The_Startup_Owner%20s_Manual-A%20step%20by%20step%20guide%20for%20building%20a%20great%20company.pdf (дата звернення: 12.10.2021).

2. Гладка Л.І., Колеснік Є.О. Українські стартапи: сучасний стан розвитку інноваційного підприємництва. *Молодий вчений*. 2017. Т. 44. № 4. С. 647–651.
3. Bussgang J. 'Don't Show Up Empty-handed' and Other Tips for Finding the Right Job at a Startup. URL: <https://hbswk.hbs.edu/item/don-t-show-up-empty-handed-and-other-tips-for-finding-the-right-job-at-a-startup> (дата звернення: 12.10.2021).
4. Жалдак Г.П. Проблеми та перспективи розвитку стартапів в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. № 32. С. 109–113.
5. Kawasaki G. The Art of the Start 2.0: The Time-Tested, Battle-Hardened Guide for Anyone Starting Anything. London : Portfolio, 2015. 336 p.
6. Чичкало-Кондрацька І.Б., Хаустова Е.О., Кондрацька Д.С. Інноваційний потенціал українських стартапів на міжнародному ринку. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5792> (дата звернення: 12.10.2021).
7. Кулинич М.Б. Цифрова трансформація вітчизняних підприємств у сучасних умовах. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3(89). С. 8–15.
8. Хацер М.В. Научно-практические аспекты разработки и внедрения финансово-экономического механизма развития стартапов в Украине. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28(2). С. 29–33. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28\(2\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28(2)_8) (дата звернення: 12.10.2021).
9. Countries – With the top startups worldwide. URL: <https://www.startupranking.com/countries> (дата звернення: 12.10.2021).
10. Most Startup Friendly Countries In The World, 2021. URL: <https://ceoworld.biz/2021/04/26/most-startup-friendly-countries-in-the-world-2021/> (дата звернення: 12.10.2021).
11. Best Cities for Startups. URL: <https://www.startupblink.com> (дата звернення: 12.10.2021).
12. Rajiv Shah, Zhijie Gao, Harini Mittal. Innovation, Entrepreneurship, and the Economy in the US, China, and India. Academic Press, 2014. 416 p.
13. Startup core success factor according to Bill Gross. URL: <https://wiki.rademade.com/startup-success-factor> (дата звернення: 12.11.2021).
14. The Top 20 Reasons Startups Fail. *CB INSIGHTS*. URL: <https://www.cbinsights.com/research/startup-failure-reasons-top/> (дата звернення: 12.10.2021).
15. Иваненко А. 59 популярных причин провалов стартапов, которым не стоит верить на 100%. *Bigtime Ventures*. URL: <https://blog.bigtime.ventures/prichinyprovalov-startapov> (дата звернення: 12.10.2021).
16. Top – Ukraine. URL: <https://www.startupranking.com/top/ukraine> (дата звернення: 12.10.2021).
17. Український фонд стартапів. URL: https://usf.com.ua/projects_catalog/ (дата звернення: 12.10.2021).

REFERENCES:

1. Blank, S., Dorf, B. (2012). The Startup Owner's Manual. Available at: https://smeportal.unescwa.org/sites/default/files/2019-12/The_Startup_Owner%20s_Manual-A%20step%20by%20step%20guide%20for%20building%20a%20great%20company.pdf (accessed 12 October 2021).
2. Ghladka L.I., Koljesnik Je.O. (2017) Ukraijnski startamy: suchasnyj stan rozvytku innovacijnogho pidpryjemnyctva [Ukrainian startups: current state of development of innovative entrepreneurship]. *Molodyj vchenyj*, vol. 44, no. 4, pp. 647–651.
3. Bussgang J. 'Don't Show Up Empty-handed' and Other Tips for Finding the Right Job at a Startup. Available at: <https://hbswk.hbs.edu/item/don-t-show-up-empty-handed-and-other-tips-for-finding-the-right-job-at-a-startup> (accessed 12 October 2021).
4. Zhaldak Gh.P. (2019) Problemy ta perspektyvy rozvytku startapiv v Ukrajinі [Problems and prospects for the development of startups in Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnja pidpryjemstvamy*, no. 32, pp. 109–113.
5. Kawasaki G. (2015) The Art of the Start 2.0: The Time-Tested, Battle-Hardened Guide for Anyone Starting Anything. London: Portfolio. 336 p.
6. Chychkalo-Kondracjka I.B., Khaustova E.O., Kondracjka D.S. (2017) Innovacijnyj potencial ukrajinsjkykh startapiv na mizhnarodnomu rynku [Innovative potential of Ukrainian startups in the international market]. *Efektivna ekonomika*, no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5792> (accessed 12 October 2021).
7. Kulynych M.B. (2019) Cyfrova transformacija vitchyznjanykh pidpryjemstv v suchasnykh umovakh [Digital transformation of domestic enterprises in modern conditions]. *Ekonomika, upravlinnja ta administruvannja*, no. 3 (89), pp. 8–15.
8. Khatser M.V. (2018) Nauchno-prakticheskie aspekty razrabotki i vnedreniya finansovo-ekonomicheskogo mekhanizma razvitiya startapov v Ukraine [Scientific and practical aspects of the development and implementation of the financial and economic mechanism for the development of startups in Ukraine]. *Prichornomors'ki ekonomichni studij*, no. 28(2), pp. 29–33. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28\(2\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28(2)_8) (accessed 12 October 2021).
9. Countries – With the top startups worldwide. Available at: <https://www.startupranking.com/countries> (accessed 12 October 2021).
10. Most Startup Friendly Countries In The World, 2021. Available at: <https://ceoworld.biz/2021/04/26/most-startup-friendly-countries-in-the-world-2021/> (accessed 12 October 2021).

11. Best Cities for Startups. Available at: <https://www.startupblink.com> (accessed 12 October 2021).
12. Rajiv Shah, Zhijie Gao, Harini Mittal (2014) Innovation, Entrepreneurship, and the Economy in the US, China, and India. Academic Press. 416 p.
13. Startup core success factor according to Bill Gross. Available at: <https://wiki.rademade.com/startup-success-factor> (accessed 12 October 2021).
14. The Top 20 Reasons Startups Fail. *CB INSIGHTS*. Available at: <https://www.cbinsights.com/research/startup-failure-reasons-top/> (accessed 12 October 2021).
15. Ivanenko A. 59 popularnykh prichin provalov startapov, kotorym ne stoit verit' na 100% [59 Popular Reasons for Startup Failure You Shouldn't 100% Believe]. *Bigtime. Ventures*. Available at: <https://blog.bigtime.ventures/prichinyprovalov-startapov> (accessed 12 October 2021).
16. Top – Ukraine. Available at: <https://www.startupranking.com/top/ukraine> (accessed 12 October 2021).
17. Ukraïns'kyj fond startapiv [Ukrainian Startup Fund]. Available at: https://usf.com.ua/projects_catalog/ (accessed 12 October 2021).